

การใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมาย : ศึกษาเฉพาะประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

The Use of Plain Language in Legislation: A Case Study of Civil and Commercial Code¹

วิฐฎา อาริมิตร*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแนวทางการใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมายเพื่อ
การแก้ปัญหากฎหมายไทยที่เข้าใจยาก โดยขอบเขตของการศึกษา ได้เลือกศึกษาเฉพาะประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ – หน้าที่ของบุคคลที่ใกล้ชิดตัวมากที่สุด โดยมีวิธีการศึกษา
วิจัยจาก หนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า
ภาษากฎหมายไทยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ยังพบปัญหาของถ้อยคำภาษากฎหมายที่เข้าใจได้
ยากในหลายมาตรา เนื่องด้วยอิทธิพลของภาษากฎหมายและการเปลี่ยนแปลงของสังคมตั้งแต่ในอดีต ทำให้
ภาษากฎหมายที่ปรากฏในปัจจุบันเป็นหนึ่งในอุปสรรคของผู้ใช้กฎหมายและผู้ถูกบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้น
เห็นว่าควรมีการพัฒนาการบัญญัติกฎหมายโดยใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ในครั้งถัดไป

คำสำคัญ : ภาษากฎหมาย ภาษาที่เรียบง่าย เข้าใจยาก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

Abstract

The objectives of the article were to study was to investigate the guidelines for using plain lan-
guage in legislation for solving the problem of complicated language used in Thai laws. The scope of the

¹ เนื้อหาตามบทความนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางนิติศาสตร์ที่เรียบเรียงจากงานวิจัยเรื่อง “การใช้ภาษาที่เรียบ
ง่ายในการบัญญัติกฎหมาย : ศึกษากรณีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได้
ประจำปี พ.ศ. 2560 ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

* อาจารย์ประจำ ภาควิชากฎหมายเอกชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

study focused on specifically exploring the Civil and Commercial Code, which was related to the rights and duties of common people. The study methods included research from books, articles, research papers, thesis work and other related documents. As a result, Thai legal language in civil and commercial code was found to have problems in the language that is difficult to read and understand due to the influence of the legal language and the change in society from the past. At a result, the current legal language is one of the obstacles for law users and law enforcers. Therefore, there should be further development in legal legislation by using plain language to enact civil and commercial codes.

Keyword : Legal language, Plain language, Difficult to understand, The Civil and Commercial Code.

บทนำ

หากนึกย้อนไปถึงหลักกฎหมายโรมันที่กล่าวว่า “บุคคลจะอ้างความไม่รู้กฎหมายมาเป็นข้อแก้ตัวไม่ได้” (Ignorantia legis non excusat) ซึ่งการนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาใช้นั้นก็ต่อเมื่อกฎหมายมีความซับซ้อนน้อยและประชาชนได้รับรู้ถึงการมีกฎหมายนั้นอย่างทั่วถึง และการที่จะอ้างความไม่รู้กฎหมายมาเป็นข้อแก้ตัวได้ก็จะต้องมีความเข้าใจกฎหมายนั้นเสียก่อนซึ่งการจะเข้าใจกฎหมายนั้นได้จำเป็นต้องรู้ภาษากฎหมายนั้นด้วย หากกฎหมายมีความสลับซับซ้อนมากและมีการบัญญัติภาษากฎหมายที่ยากต่อความเข้าใจ หลักกฎหมายดังกล่าวนั้นก็คงไม่อาจนำมาใช้ได้อีกต่อไป

ในปัจจุบันการกระทำความผิดรูปแบบใหม่ๆ เกิดขึ้นมามากมายทำให้กฎหมายที่บัญญัติมาเพื่อควบคุมการกระทำความผิดในรูปแบบต่าง ๆ นั้นมีมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน ฉะนั้น เมื่อกฎหมายมีจำนวนมากขึ้นการที่ประชาชนทั่วไปหรือ แม้แต่นักกฎหมายจะสามารถรู้และเข้าใจความหมายของกฎหมายที่ออกมาได้ทั้งหมดนั้นคงเป็นเรื่องยาก

เพราะนอกจากภาษากฎหมายที่พบบ่อยจะประสบปัญหาของอ่านเข้าใจยากแล้ว ในบางครั้งยังต้องแปลความหมายอีกครั้งเพื่อให้ทราบถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัติต่าง ๆ ที่เป็น ปัญหาที่ยากไปขึ้นอีกด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงได้มีการเรียกร้องให้ผู้บัญญัติกฎหมายควรใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมาย เพื่อให้การสื่อสารสามารถเข้าใจได้ถูกต้องทั้งผู้ใช้กฎหมายและผู้ถูกบังคับใช้กฎหมาย

จากปัญหาดังกล่าว การเลือกศึกษาภาษากฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเห็นว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายที่ได้มีการบัญญัติสิทธิ - หน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายและเป็นกฎหมายที่ใกล้ตัวบุคคลตั้งแต่เริ่มเกิดจนถึงตาย อีกทั้งยังเป็นกฎหมายที่ใช้มากที่สุดในชีวิตประจำวัน จากการพิจารณาภาษากฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบัน พบว่า ยังมีภาษากฎหมายที่ยังไม่ชัดเจนและยากต่อความเข้าใจไม่น้อยซึ่งถือเป็นอุปสรรคต่อผู้ใช้กฎหมายและผู้ถูกบังคับใช้กฎหมายในเรื่องของการทำความเข้าใจกฎหมายจากภาษากฎหมายที่เข้าใจยาก โดยเฉพาะในภาคเอกชน

ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำสัญญาหรือความตกลงต่าง ๆ เป็นต้น ฉะนั้นแล้ว เมื่อกฎหมายใช้บังคับแก่บุคคลทุกคนโดยทั่วไป บุคคลต่าง ๆ เหล่านั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงบทบัญญัติของกฎหมาย และการที่จะรู้กฎหมายได้นั้นจะต้องเข้าใจถึงภาษากฎหมายนั้นก่อนเพื่อไม่ให้มีข้อโต้แย้งถึงความไม่เข้าใจภาษากฎหมายอันนำไปเป็นข้อแก้ตัวถึงความไม่รู้ว่ที่กฎหมายเขียนไว้มีความหมายว่าอย่างไรด้วยเหตุผลที่ว่าภาษาภาษานั้นเข้าใจยาก

บทความวิจัยฉบับนี้ จึงได้ศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางความเป็นไปได้ในการใช้ภาษากฎหมายที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมายเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาภาษากฎหมายที่ยากต่อความเข้าใจ โดยได้ศึกษาลักษณะของภาษากฎหมายในอดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะของภาษากฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของภาษากฎหมายที่เข้าใจยากที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะของภาษากฎหมายไทยในอดีต
- 2) เพื่อศึกษาลักษณะภาษากฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมาย

สมมติฐานของการศึกษา

หากมีการส่งเสริมให้มีการบัญญัติกฎหมายด้วยภาษาที่เรียบง่าย (Plain Language) จะก่อให้เกิด

เกิดประโยชน์ต่อทั้งผู้กฎหมายและผู้ถูกบังคับใช้กฎหมาย ทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาภาษากฎหมายที่เข้าใจยาก ให้สามารถเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ครั้งนี้ มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะลักษณะภาษากฎหมายในอดีตจากบันทึกคดีจารึกพ่อขุนรามคำแหง กฎหมายตราสามดวง จนถึงลักษณะกฎหมายในปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นศึกษาเปรียบเทียบระหว่างภาษากฎหมายตราสามดวง กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2558 เพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหาภาษากฎหมายที่เข้าใจยาก และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและวิธีการใช้ถ้อยคำที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบลักษณะของภาษากฎหมายไทยในอดีต
- 2) ทราบลักษณะภาษากฎหมายไทยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
- 3) ทราบแนวทางการใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมาย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยทางเอกสาร (documentary research) โดยการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมเอกสารทางกฎหมายต่าง ๆ เป็นสำคัญ การดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราวิชาการต่าง ๆ ในทางกฎหมาย ทั้งหนังสือ ตำรา บทความ วิจัยนิพนธ์

ผลการวิจัย

1. ภาษากฎหมายไทย

ภาษากฎหมายไทยในอดีตนั้น มีวิวัฒนาการเคียงบ่าเคียงไหล่มาพร้อมกับภาษาไทย¹ ภาษากฎหมายทำหน้าที่ในการบังคับหรือกำหนดให้ทั้งผู้ใช้กฎหมายและผู้ถูกบังคับใช้กฎหมายต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่บัญญัติไว้ตามภาษาในกฎหมาย หากกล่าวถึงความสำคัญเมื่อกฎหมายเป็นข้อบังคับที่ใช้แก่บุคคลทั่วไป ภาษากฎหมายที่บัญญัติออกมาใช้บังคับจึงมีความจำเป็นต้องบัญญัติออกมาให้สามารถอ่านและเข้าใจในกฎหมายนั้น ๆ ได้อย่างเข้าใจง่าย เพราะมีหลักกฎหมายอยู่ว่า “ความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว” หรือแม้แต่ตัวนักกฎหมายเองก็ประสบกับปัญหาภาษากฎหมายที่อ่านและทำความเข้าใจยาก จึงไม่กล้าเปลี่ยนแปลงถ้อยคำภาษาในกฎหมายให้อ่านง่ายหรือเปลี่ยนแปลงถ้อยคำเป็นอย่างอื่นมากนัก เนื่องจากกลัวความผิดเพี้ยนไปจากความหมายที่กฎหมายบัญญัติไว้² จึงทำให้ต้องเขียนกฎหมายโดยภาษาที่ไม่เข้าใจเพียงเพราะภาษาที่ใช้ในการบัญญัติกฎหมายนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายและมีอำนาจบังคับให้ผู้ใช้กฎหมายและผู้ถูกบังคับใช้กฎหมายต้องปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ภาษากฎหมายที่บัญญัติออกมาั้นยากต่อความเข้าใจและทำให้ต้องมีการตีความกฎหมายอีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แม้ในศาสตร์การศึกษากฎหมายจะมีเรื่องของความตีความกฎหมายอยู่ก็ตาม แต่ในบางครั้งการตีความของนักกฎหมายแต่ละคนอาจแตกต่างกัน จึงอาจทำให้ความหมายในการตีความกฎหมายนั้นมีความที่คาดเคลื่อน

ไปได้เช่นกัน ดังนั้น เมื่อนักกฎหมายยังไม่สามารถเข้าใจถึงภาษากฎหมายในบางเรื่องได้เป็นอย่างดี การที่จะทำให้บุคคลทั่วไปที่ถูกบังคับใช้กฎหมายเข้าใจภาษากฎหมายได้นั้น จึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากภาษากฎหมายของไทย

2. ลักษณะของภาษากฎหมายในแต่ละยุค

ภาษากฎหมายไทยในแต่ละยุค จะมีเอกลักษณ์ทางภาษาที่แตกต่างออกไป และด้วยลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นตัวแปรสำคัญของภาษาที่ใช้ในการบัญญัติกฎหมายด้วยเช่นกัน วิวัฒนาการของภาษากฎหมายไทย แม้มีข้อโต้แย้งว่า “ชนชาติไทย” หรือ “สยามไท” นั้น มีแหล่งกำเนิดมาจากที่ใดอยู่นั้น และคำภาษากฎหมายไทยไม่ปรากฏ หรือปรากฏเป็นส่วนน้อย แต่ข้ออันเป็นที่ยุติ คือ การแบ่งยุคของกฎหมายไทยที่ทำให้เห็นความแตกต่างของภาษาที่ใช้ในการบัญญัติกฎหมาย³ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ยุค กล่าวคือ

2.1 ยุคกฎหมายไทยก่อนสมัยใหม่

ยุคกฎหมายไทยก่อนสมัยใหม่ คือ ยุคกฎหมายไทยก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในยุคนี้สามารถแบ่งเป็นสมัยต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากการศึกษาพบว่า ลักษณะของภาษากฎหมายในยุคก่อนสมัยใหม่มีความแตกต่างกันไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละยุค

¹ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, *ภาษากฎหมายไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 11, 2555) 1.

² อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, “จุดเปลี่ยนของภาษาไทยจากดั้งเดิมสู่สมัยใหม่” (2561) 10:1 *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี* 19, 21.

³ กิตติบดีดิษฐ์ ไขพลู, “ภาษากฎหมายกับยุคการเปลี่ยนแปลง”, (2546) 21:1 *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์* 1, 3.

สมัยสุโขทัย เป็นสมัยที่ใช้ระบอบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ภาษากฎหมายที่ใช้ในสมัยสุโขทัยนั้น ได้ปรากฏขึ้นในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พบสำนวนภาษาที่ใช้ในการเขียนไว้อย่างสั้น ๆ ง่าย ๆ โดยใช้คำไทยแท้เป็นส่วนใหญ่และมักจะใช้คำซ้ำ ๆ และนิยมคำที่เป็นคำคู่กัน และสัมผัสคล้องจองกัน⁴ และเนื่องจากศิลาจารึกดังกล่าวนี้ยังไม่มีสถานะเป็นตัวบทกฎหมาย การเขียนจึงใช้ภาษาที่เป็นคำง่าย ๆ และสั้น ๆ และไม่ปรากฏคำราชาศัพท์จากการศึกษานี้ผู้วิจัยเห็นว่า ลักษณะภาษาที่ปรากฏน่าจะเพื่อให้คนในยุคนี้สามารถอ่านทำความเข้าใจและเพื่อความสอดคล้องกับสภาพของสังคมที่ไม่สลับซับซ้อนและจำนวนประชากรที่ไม่มากนักเช่น

“เจ้าเมืองบ่เอาจากอบในไพร่ลูท่าง เพื่ออุจรวัวไปค้า ชีม้ไปขาย” หมายถึง เจ้าเมือง – พ่อขุน ไม่เก็บภาษีราษฎร เมื่อนำสินค้าผ่านด่านไปขาย หรือ

“ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าขุนผู้ใดแล ล้มตายหายกว่าเข้าเรือนพ่อเชื้อ เลือคำมันช้าง ลูกเมียเย็บข้าวไพร่ฟ้าข้าไท ป่าหมาก ป่าพลู พ่อเชื้อมันไว้แก่อูกมันสิ้น” หมายถึง เมื่อผู้ใดตาย ทรัพย์สืบทได้แก่ทายาท

สมัยอยุธยา เกิดความเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกไปเป็นรูปแบบที่ผู้ปกครองเปรียบดังสมมติเทพ เนื่องจากบริ

อิทธิพลความเชื่อในลัทธิเทวราชย์ของศาสนาฮินดูมาจากทางอาณาจักรของเขมร ในยุคสมัยนี้จะเปรียบพระมหากษัตริย์เป็นดั่งนารายณ์อวตารที่สถิตย์บนพื้นพิภพ จึงทำให้จากไพร่ฟ้าหน้าใสในสมัยสุโขทัยเปลี่ยนเป็นเบื้องบน (ฟ้า) กับเบื้องล่าง (ทูล) ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้ปกครองกับราษฎร ที่ไม่เป็นดั่งพ่อ (พระมหากษัตริย์) กับลูก (ราษฎร) ดังปรากฏจาก “พระราชกำหนด” ตอนหนึ่งที่ว่า “อนึ่ง แผ่นดินเป็นใหญ่แต่สมเด็จพระมหากระษัตริ์ ด้วยเหตุว่าพระมหากระษัตริ์เจ้านั้นเป็นสมมุติเทวดา” ที่เปรียบเปรยพระมหากษัตริย์เป็นเทวดาทำให้ลักษณะภาษาที่เขียนในกฎหมายนั้นมีถ้อยคำที่ทำความเข้าใจได้ยากขึ้นจากในยุคสมัยสุโขทัย⁵

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายที่สำคัญในสมัยอยุธยา คือ “คัมภีร์พระธรรมศาสตร์”⁶ ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียทำให้ภาษากฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาถูกผูกขาดด้วยชนชั้นปกครองและจำกัดขอบเขตความรู้กฎหมาย การใช้ภาษาจะเป็นศัพท์ชั้นสูงที่เกินภูมิความรู้ของราษฎร ทำให้ภาษากฎหมายที่ออกมาในสมัยนั้นมีความอลังการเสมือนการใช้ภาษาของสมมติเทพ โดยมักเขียนกฎหมายให้ออกมาในลักษณะของภาษาร้อยกรอง และยังประกอบไปด้วยถ้อยคำภาษาสันสกฤตเป็นส่วนใหญ่อีกด้วย ตัวอย่างเช่น ภาษาใน “พระราชปรารภ” ความตอนหนึ่งว่า

⁴ ธานีทร์ กรวิชัย, อ้างแล้ว 1, 9. และ พรพรรณ วัชรภักย์, *สำนวนการเขียน* (กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชนจำกัด, 2510) 55.

⁵ เสนีย์ ปราโมช, *ประชุมปาฐกถาและคำอภิปราย พ.ศ. 2489-2509* (พระนคร: รวมสาส์น, 2509) 583. และ เขียว เจริญวัฒนา, “หน่วยที่ 10 ระบบกฎหมายไทยก่อนสมัยรัชกาลที่ 5” เอกสารการสอนชุดวิชา 41402 ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมรัชราช, 2542) 124.

⁶ ธานีทร์ กรวิชัย, อ้างแล้ว 1, 9.

⁷ ที่มาของคัมภีร์พระธรรมของไทยไม่ได้มีที่มาจากคัมภีร์อินเดียโดยตรง แต่ได้รับช่วงต่อมาจากมอญ ซึ่งในตอนราชอาณาจักรรุ่งเรืองเป็นใหญ่ในบริเวณที่ราบ ซึ่งระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13 ถึงพุทธศตวรรษที่ 17 เดิมมอญแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษารามัญ ต่อมาไทยจึงนำมาแปลจากภาษารามัญเป็นภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง

“...สมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีบรมไตรโลกนาถ มหามงกุฎเทพมณูวิสุทธิวงษ์ องค์พุทธางกูร บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงทศพิธราชธรรม ถวัลราชประเวณี ศรีบรมกร ศัตราธิราชพระบาท ฐ ดำรงภูมิณทลสกุลสีมาประชารายกูร บรมนารถ บรมบพิตรเสด็จสถิตในรัตนสิงหาศบุญชรสิงห์แล สมเด็จพระเจ้าหน่อพุทธางกูรสุริยวงษ์ และสมเด็จพระพรหมเมศวรนั่งเฝ้า แลพญาเอกสัตราชพระมหา อุปราษและมหาเสนาจตุสดมุกขมนตรีพิริยโยธามาตและดำรงจนอกมหาไทลูกขุนทหารพ่อเรือนซ้าย ขวาเฝ้าพระบาท จึงตั้งพระราชอาญาไอยการทหาร พ่อเรือน ชายหญิงสมณพราหมณาจารย์ แลวานิชกร นรประชารายกูรทั้งหลาย...”ภาษาในพระราชปรารภ ดังกล่าว แสดงให้เห็นความเป็นสมมติเทพและ พระราชอำนาจเบ็ดเสร็จทั้งกำลังทหาร ตำรวจตุลาการ รวมถึงไพร่ฟ้าพลเมือง

นอกจากนี้ ภาษากฎหมายในสมัย ยุคอยุธยา ยังคงได้รับอิทธิพลจากภาษาอินเดียที่ถูก แปลมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ทำให้ในยุคสมัยนี้ ความเข้าใจในภาษากฎหมายมีความเข้าใจยากขึ้นไป อีกขึ้นจนถึงขนาดที่มีนักกฎหมายบางท่านวิจารณ์ ภาษากฎหมายในสมัยอยุธยาว่า “คนไทยที่ไม่รู้ภาษา แหก ฟังเอาความหมายได้ยากเต็มที และเมื่อยิ่งพูด มากความหมายก็ยิ่งน้อยลงไปเป็นธรรมดา”⁸ ทำให้ ภาษากฎหมายในยุคสมัยนี้มีความแตกต่างกับ ภาษากฎหมายในสมัยสุโขทัย ทั้งการผูกอุปมาอุปไมย คำสั้นวน ลีลาที่ละเมียดละมัย แต่เป็นการใช้คำที่

พุ่มเพื่อย ชั่วซาก และถ้อยคำที่เป็นข้อความซึ่งเป็น ผลความที่ไม่ใช่ส่วนสำคัญมากกว่าเนื้อหา อย่างไรก็ตาม อิทธิของภาษากฎหมายในสมัยอยุธยา ยังคง สืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบันดังจะเห็นได้จากลักษณะ ภาษากฎหมายในสมัยนี้ในกฎหมายบางฉบับและบาง บทบัญญัติที่มีลักษณะเช่นเดียวกันดังที่กล่าวมา

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นรัชสมัย ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช (รัชกาลที่ 1) กฎหมายที่ใช้บังคับในระยะ แรกของสมัยนี้มีที่มาจากกฎหมายที่ใช้เมื่อครั้ง สมัยกรุงศรีอยุธยา⁹ โดยอาศัยจากการจดจำและการ คัดลอกกันมาตามเอกสารที่หลงเหลือจากการถูก เผาทำลายเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีจำนวนน้อย มาก¹⁰ บรรดากฎหมายทั้งหลายที่ถูกเผาทำลาย คงเหลือเพียงไม่กี่ฉบับเท่านั้น¹¹ อาจกล่าวได้ว่า ในบท กฎหมายเก่าหรือสืบส่วนคงเหลือแต่เพียงส่วนเดียว เท่านั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ จึงทรง โปรดให้ทำการสะสางกฎหมายขึ้นใหม่¹² เพื่อแก้ไข ข้อบกพร่องของกฎหมายที่ขาดหายไป

นอกจากเหตุการณ์ดังที่กล่าวมานี้มูลเหตุ สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการสะสางกฎหมายในยุค สมัยนี้คือ “คดีอั้งยี่” โดยเรื่องมีอยู่ว่า “อั้งยี่ ป้อมได้ไปฟ้องหย่านายบุญศรี โดยลูกขุนของศาล หลวงได้พิจารณาและตัดสินตามกฎหมายให้สามารถ หย่าขาดจากกันได้ นายบุญศรีเห็นว่าคำพิพากษา นั้นไม่เป็นธรรม เพราะอั้งยี่ป้อมเป็นฝ่ายมีผู้ จึง

⁸ เสนีย์ ปราโมช, อ้างแล้ว 5, 124.

⁹ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 15, 2559) 117.

¹⁰ รอง ศยามานนท์, *ประวัติศาสตร์ไทย* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำริ, 2527) 115.

¹¹ แสวง บุญเฉลิมวิภาส, อ้างแล้ว 8, 117.

¹² อคิน รพีพัฒน์, *สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416 ปรากฏทอง สิริสุข และพรณี สรบุญมี แปล* (กรุงเทพฯ: โครงการ ดำรงสังคมศาสตร์, 2518) 95.

ได้ถวายฎีกาต่อพระเจ้าแผ่นดินในครั้งนั้น ทำให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ และทรงมีรับสั่งให้นำกฎหมายที่ใช้ตัดสินคดีดังกล่าวมาตรวจสอบว่าตัดสินผิดไปหรือไม่...” ซึ่งเมื่อนำกฎหมายดังกล่าวมาพิจารณาตรวจสอบได้พบว่าเนื้อหาของกฎหมายว่า “ชายหาฝีมือได้ หญิงขอหย่า ท่านว่าหญิงหย่าชายหย่าได้” จากเหตุของคดีดังกล่าวทำให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงเห็นว่ากฎหมายที่ใช้ในการตัดสินคดีนั้นไม่มีความเป็นธรรมเนื่องจากอาจมีการคลาดเคลื่อนจากการจดจำและคัดลอกมา จึงทรงให้ทำการชำระสะสางบทบัญญัติกฎหมายในสมัยนั้นจนกลายเป็น “กฎหมายตราสามดวง” อันเป็นกฎหมายที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความรัดกุมและเที่ยงธรรม และถือเป็นกฎหมายที่สำคัญฉบับหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการกฎหมายไทย

จากการศึกษากฎหมายตราสามดวง พบว่า ลักษณะของภาษาที่ใช้ในการบัญญัติกฎหมายตราสามดวง ยังคงรักษาลักษณะของภาษากฎหมายเช่นเดียวกับภาษากฎหมายในสมัยอยุธยาบางประการ ผู้วิจัยเห็นว่าอาจจะเป็นเพราะภาษาที่ใช้กันในสมัยนั้นอยู่ในระหว่างความเชื่อมต่อกันของผู้คนในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น¹³ และด้วยบทบัญญัติกฎหมายที่มีการจดจำและคัดลอกมาจากกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงทำให้ถ้อยคำภาษากฎหมายมีความคล้ายคลึงกัน แต่ความแตกต่างกัน คือ การจัดระบบและการสะสางเนื้อหากฎหมายในคัมภีร์กฎหมายในส่วนที่ขัดแย้ง

อันทำให้เกิดความไม่เข้าใจแก่ผู้ใช้กฎหมายที่จะนำไปตัดสินคดีเพียงเท่านั้น¹⁴

2.2 ยุคกฎหมายไทยสมัยใหม่

ยุคกฎหมายสมัยใหม่เป็นยุคที่เริ่มในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เป็นต้นมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ภาษากฎหมายในยุคนี้ยังคงลักษณะเดิมของภาษากฎหมายในยุคสมัยรัชกาลก่อนจนเมื่อมีความพลวัตทางด้านสังคม วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อที่เริ่มแผ่จากชาติตะวันตกเข้ามาในประเทศไทย (ชื่อเดิม) มากขึ้นทำให้เริ่มมีการใช้ถ้อยคำภาษาต่างประเทศในหมู่คนชาติสยามที่รับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตก และกฎหมายก็เช่นกันที่ประเทศไทยได้รับเอากฎหมายของชาติตะวันตกเข้ามา เนื่องด้วยเหตุผล 2 ประการคือ (1) ปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและ (2) ปัญหาเรื่องความล่าสมัยของกฎหมายไทยเดิมที่เป็นระบบวิธีพิจารณาความแบบจารีตนครบาล¹⁵ ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวถือจุดเปลี่ยนที่สำคัญของกฎหมายไทยที่ทำให้ประเทศไทยต้องยอมปฏิรูปกฎหมายภายหลังจากการที่ประเทศไทยทำสนธิสัญญากับประเทศอังกฤษ ที่เรียกว่า “สนธิสัญญาเบาว์ริง” (Bowring Treaty)

จากการศึกษาพบว่า อิทธิพลของสนธิสัญญาเบาว์ริงฉบับนี้ ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของภาษากฎหมายไทยอย่างหนึ่งเช่นกัน เนื่องด้วยในสนธิสัญญาฯ ดังกล่าวเขียนเป็นภาษาอังกฤษ และ

¹³ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, อ้างแล้ว 1, 15. และ ร.แสงกาต์, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517) 11.

¹⁴ แสง บุญเฉลิมวิภาส, อ้างแล้ว 8, 121.

¹⁵ เพิ่งอ้าง, 121.

ต่อมามีการแปลเป็นภาษาไทย นับว่าในขณะนั้น ภาษากฎหมายไทยเริ่มมีภาษาต่างประเทศเข้ามา เกี่ยวข้องจากการปฏิรูปกฎหมายในสมัยนั้นอาศัย นักกฎหมายต่างประเทศในการร่างกฎหมายจึงทำให้ กฎหมายที่ร่างออกมาใช้บังคับถูกดัดแปลงมาจาก ภาษาต่างประเทศ เป็นผลทำให้ลักษณะการใช้ภาษา ในการบัญญัติกฎหมายในยุคนี้ ถูกเปลี่ยนแปลงเป็น คำแปลภาษาไทยที่มีถ้อยคำจากภาษาอังกฤษส่งผลให้ ภาษากฎหมายไทยแต่เดิมหายไป เช่น การเรียกจำเลย ในคดีอาญาว่า “อ้าย” “อี” “มัน” แต่อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปกฎหมายในครั้งนั้นทำให้ภาษากฎหมาย ในสมัยนั้นบางถ้อยคำยังพบเห็นและได้ยินมาจนถึง ปัจจุบัน เช่น “ประทุษร้ายทางแพ่ง” คือ “ละเมิด” ยัง คงมีการใช้นี้อยู่ในการเรียนการสอนนิติศาสตร์¹⁶

ต่อมาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) นับว่าเป็นอีกยุค หนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของภาษา กฎหมายไทยอย่างเต็มตัว เพราะเป็นยุคที่เริ่มมีการ ปรับตัวและรับเอากฎหมายจากชาติตะวันตกเข้ามา และมีการจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรก ในประเทศไทย ซึ่งประมวลกฎหมายฉบับแรกนั้น คือ “ประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127” ทำให้ ประเทศไทยเริ่มมีประมวลกฎหมายมาตั้งแต่บัดนั้น จนถึงปัจจุบัน เมื่อได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมาย ลักษณะอาญาแล้ว ต่อมาจึงได้มีงานการร่างประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้นในปีเดียวกันเรื่อยมาจน

สิ้นสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่ หัวและประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2468 ในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6)

3. ความเป็นมาและลักษณะภาษากฎหมาย ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3.1 ความเป็นมาของประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น ร่างประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์เริ่มต้นในปีเดียวกันกับ ประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2566 ซึ่งในขณะนั้นประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีเพียง 2 บรรพ ถูกร่างโดย ชาวฝรั่งเศส¹⁷ แต่เนื่องด้วยการประกาศใช้ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ถือเป็นเรื่องใหม่ของประเทศ ไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ หัวจึงได้มีพระบรมราชโองการให้ประกาศบรรพ 1 และ 2 ไว้ก่อน¹⁸ แต่ยังไม่ให้มีผลใช้บังคับทันทีโดย ให้มีผลใช้บังคับวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2467 ซึ่งการ ประกาศใช้ในครั้งนี้ต่างถูกวิพากษ์วิจารณ์จากทั้ง ผู้พิพากษาและทนายความว่าประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ฉบับนี้อ่านแล้วไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่อง¹⁹ จึง ได้มีการเสนอให้ปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 บรรพ 2 ขึ้นอีกครั้งเป็นผล ให้ภายหลังต่อมาหลังจากมีการประกาศใช้ประมวล

¹⁶ กิตติติ ไขพลู, อ้างแล้ว 3, 7.

¹⁷ เนื่องด้วย ณ ขณะนั้น ประเทศฝรั่งเศสมีอำนาจและอิทธิพล ไทยจำเป็นต้องยอมตั้งกรรมการชาวฝรั่งเศสในร่างประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ โปรดดูเพิ่มเติม ชาญชัย แสงศักดิ์, อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2558) 71. และแสง บุญเฉลิมวิภาส, อ้างแล้ว 8, 229.

¹⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้มีพระบรมราชโองการให้ประกาศบรรพ 1 และ 2 ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2466.

¹⁹ แสง บุญเฉลิมวิภาส, อ้างแล้ว 8, 235.

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 บรรพ 2 ในปี พ.ศ. 2466 เป็นเวลา 2 ปี ได้มีการยกเลิกและให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 บรรพ 2 ฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2468 ซึ่งถือเป็นการแก้ไขครั้งสำคัญเพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ประมวลกฎหมายตามอย่างฝรั่งเศสมาเป็นประมวลกฎหมายแบบเยอรมันโดยผ่านการคัดลอกจากประมวลกฎหมายญี่ปุ่นเป็นต้นแบบโดยใช้วิธีการลอกเฉพาะบทกฎหมายที่เข้าใจง่ายส่วนบทกฎหมายที่เข้าใจยากตัดทิ้งจึงทำให้ภาษากฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น²⁰ นอกจากนี้ ยังได้มีการนำกฎหมายอื่น ๆ เป็นต้นแบบในการร่างอีกด้วย เช่น กฎหมายอังกฤษ กฎหมายของระบบกฎหมาย Common Law อื่น ๆ เช่น กฎหมายอินเดีย ประมวลกฎหมายของประเทศในภาคพื้นยุโรป เช่น สวิสเซอร์แลนด์ ออสเตรีย อิตาลี เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ และประมวลกฎหมายของประเทศอื่น ๆ เช่น อียิปต์ อาร์เจนตินา ถือว่าเป็นประมวลกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการผสมหลักกฎหมายจากกฎหมายต่างประเทศที่หลากหลาย รวมทั้งจารีตประเพณีของไทยเอง เช่น ในเรื่องของ “คดีอุทุม” ที่ถือว่าเป็นการนำจารีตประเพณีของไทย

มาบัญญัติไว้ในกฎหมายด้วยเช่นกัน²¹ ทำให้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 มีลักษณะของระบบกฎหมาย ฐานความคิดทางกฎหมายและภาษากฎหมายที่ปรากฏออกมามีความหลากหลายผสมผสานกันของหลายประเทศ

หลังจากนั้นได้มีการทยอยประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จนครบทั้ง 6 บรรพในวันที่ 7 มิถุนายน 2478 โดยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีโครงสร้าง แบ่งเป็น (1) ภาคทั่วไป ประกอบด้วย บรรพ 1 หลักทั่วไป บรรพ 2 นั้น และ (2) ภาคเฉพาะ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา²² บรรพ 4 ทรัพย์สิน²³ บรรพ 5 ครอบครัวบรรพ 6 มรดก²⁴ ถือเป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ครบ 6 บรรพ ฉบับแรกของประเทศไทยภายหลังมีการแก้ไขและเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จนมาถึงฉบับปัจจุบันทั้งหมด 21 ฉบับ ซึ่งมีโครงสร้างในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เหมือนฉบับเดิม ลักษณะภาษามีการเปลี่ยนแปลงเป็นภาษาสมัยใหม่ในบางถ้อยคำจวบจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ **“ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2558”** เป็นฉบับที่ใช้บังคับในปัจจุบัน

²⁰ ชาญชัย แสงศักดิ์, อ้างแล้ว 16, 232.

²¹ กรสุทธิ์ ขอฟ่วงกลาง, เอกสารประกอบการบรรยาย น. 100 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายและระบบกฎหมาย ชุดที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560) 6. และ ศิริจันทร์พร ธารมณี, “ผลของการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” (2562) 9:2 วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ 1, 3.

²² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 ถูกประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2471 และได้มีการตรวจชำระใหม่เพื่อความสมบูรณ์โดยให้ประกาศใช้บทบัญญัติ บรรพ 3 ที่ชำระใหม่ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2472.

²³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ได้ถูกประกาศใช้ในปี 2473 โดยให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2475 เป็นต้นไป.

²⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และ บรรพ 6 เกิดขึ้นพร้อมกันในปี 2475 เป็นปีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วและเป็นเวลาที่ต้องจัดทำประมวลกฎหมายให้ครบตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญากับประเทศต่างๆ เพื่อยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งฯ ในปี พ.ศ. 2478.

2.2 ลักษณะภาษากฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จากการศึกษาเนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีลักษณะเป็นกฎหมายสมัยใหม่ การศึกษาลักษณะภาษากฎหมายนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างภาษากฎหมายในกฎหมายแพ่งยุคกฎหมายไทยก่อนสมัยใหม่โดยเลือกเปรียบเทียบ “กฎหมายตราสามดวง” กับ “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477” และ “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2558” จากการเปรียบเทียบ พบว่า ลักษณะภาษาในกฎหมายตราสามดวงและภาษาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477 และ พ.ศ. 2558 มีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก เนื่องจากภาษาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477 และ พ.ศ. 2558 มีที่มาจากจากการแปลร่างมาจากภาษาต่างประเทศ จึงทำให้ประมวลกฎหมายทั้ง 2 ฉบับมีลักษณะภาษาที่เป็นภาษาสมัยใหม่ และมีการกำหนดศัพท์เฉพาะขึ้นมาใหม่ บทนิยาม และคำทับศัพท์ เช่น คำว่า ห้างหุ้นส่วน เซ็ค อาวัล เป็นต้น²⁵ และไม่พบภาษาที่เป็นลักษณะภาษาที่เป็นราชาศัพท์ หรือภาษาสมมติเทพ หรือภาษาร้อยกรอง หรือภาษาที่มีลักษณะสอดคล้องสัมผัสเหมือนดังเช่นในกฎหมายตราสามดวง²⁶ คงพบแต่เพียงหลักกฎหมาย ซึ่งเป็นอิทธิพลจากหลักกฎหมายตราสามดวงปรากฏให้เห็นในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แต่ในลักษณะของภาษาที่เปลี่ยนไปจากเดิมเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม แม้ภาษาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะมีลักษณะของภาษาสมัยใหม่ แต่เมื่อพิจารณาลักษณะภาษาที่ใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่า ลักษณะภาษากฎหมายยังคงมีลักษณะที่เป็นปัญหาในเรื่องของความเข้าใจยากและไม่ชัดเจนอยู่มากเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ข้อความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 452 บัญญัติว่า “...จัดการตามควร...” หรือ มาตรา 215 บัญญัติว่า “...ตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้...” และยังพบถ้อยคำสำนวนที่ใช้ในกฎหมายทำให้เข้าใจคลาดเคลื่อน เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 บัญญัติว่า “.... จะฟ้องให้บังคับหาได้ไม่...” ซึ่งการบัญญัติภาษากฎหมายในลักษณะนี้อาจทำให้คิดได้หลายประการว่าข้อความนี้ฟ้องได้หรือไม่ได้ และลักษณะภาษาที่เป็นศัพท์เฉพาะทางกฎหมาย หากไม่ใช่มุขคนในสาขานิติศาสตร์ก็ไม่อาจเข้าใจได้ว่าหมายถึงอะไร เช่น คำว่า “หนี้” โดยทั่วไปเข้าใจว่าเป็นหนี้เงินแต่ในทางกฎหมายยังหมายถึงความรวมถึงหนี้กระทำการและงดเว้นการทำการด้วย หรือ คำว่า “อาวัล” หมายถึงการค้ำประกันความรับผิดชอบหนี้ในตัวเงิน เป็นต้น

การศึกษากฎหมายไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ทราบสาเหตุของปัญหาความเข้าใจยากของภาษากฎหมายที่ปรากฏในปัจจุบันว่า การที่ภาษากฎหมายนั้นยังคงมีบทบัญญัติมาตราที่เข้าใจยาก เนื่องมาจากปัจจัยในหลายกรณี ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลของกฎหมายในยุคก่อน การเปลี่ยนแปลงของสังคม การเปลี่ยนแปลงของระบอบ

²⁵ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, อ้างแล้ว 2, 40.

²⁶ โปรดดูข้อที่ 2.1 ในบทความฉบับนี้.

การปกครอง ความเชื่อ และการรับวัฒนธรรมของชาติตะวันตก โดยเฉพาะการรับอิทธิพลของกฎหมายต่างประเทศเข้ามาเพื่อเปลี่ยนแปลงกฎหมายของไทย และทำให้ภาษากฎหมายไทยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันยังคงเป็นปัญหาความเข้าใจยากอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เป็นกฎหมายที่มีรากฐานของภาษาที่ผสมผสานกันในหลายภาษาเมื่อครั้งแรกเริ่มของการจัดทำร่างประมวลกฎหมายจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ถึงผลกระทบของภาษาที่ดั้งเดิมเมื่อถูกแปลมาเป็นภาษากฎหมายไทยแล้วจะทำให้สามารถเข้าใจได้ง่ายนั่นเอง

4. แนวทางของการใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมาย

จากปัญหาของลักษณะภาษากฎหมายไทยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อพยายามหาแนวทางการแก้ปัญหาภาษากฎหมายที่เข้าใจยาก พบว่า ในต่างประเทศนั้นมีปัญหาในเรื่องของการพยายามใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมายด้วยเช่นกัน โดยปัญหาดังกล่าวปรากฏในกลุ่มประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษในการบัญญัติกฎหมาย ได้แก่ ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งนักกฎหมายของประเทศต่างๆ เหล่านั้น ก็ประสบกับปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการใช้ภาษากฎหมายเช่นกัน กล่าวคือ ภาษากฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้นเข้าใจยาก และมีการใช้ถ้อยคำและสำนวนที่สูง ซึ่งเป็นภาษาที่ไม่ค่อยมีผู้นิยมใช้²⁷ จึงทำให้มีการเรียกร้องให้

มีการปรับปรุงแก้ไขภาษากฎหมายที่ใช้อยู่ให้เข้าใจได้โดยง่าย โดยวิธีการใช้ “ภาษากฎหมายที่เรียบง่าย” (plain English) แทน

โดยในแวดวงของการร่างกฎหมายของประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษ ให้ความหมายของคำว่า “plain English” หรือ “plain Language” ไม่ได้หมายถึงแต่เฉพาะการทำให้ภาษาที่อ่านเข้าใจยากอยู่แล้วนั้นเป็นภาษาที่ง่ายเท่านั้น แต่ยังมีความหมายให้รวมไปถึงในแง่ของวิธีการถ่ายทอดความคิดทางกฎหมายด้วยความเรียบง่ายเพื่อการสื่อสารกับผู้อื่นด้วย²⁸ โดยการเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหาภาษากฎหมายซึ่งเข้าใจยากที่ปรากฏในตัวบทกฎหมายในประเทศอังกฤษได้มีการเรียกร้อง โดยการณรงค์เป็น “plain English Campaign” ในปีค.ศ. 1974 ตัวอย่างภาษากฎหมายที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อต่อต้านการใช้ภาษาที่เข้าใจยากเป็นคดีหนึ่งที่เกิดขึ้นตามข้อพิพาทการบังคับตามสัญญาจำประกัน ประเด็นของปัญหามองภาษากฎหมายที่เกิดขึ้นมาจากความตอนหนึ่งในคำพิพากษาว่า ประโยคแรกในสัญญาจำประกันมีความยาวถึง 1,500 คำ ทำให้ทนายความของธนาคารไม่สามารถแสดงต่อศาลไม่ได้ว่าประโยคความนี้มีความหมายว่าอย่างไร²⁹ อย่างไรก็ตาม การใช้ภาษาเรียบง่ายในภาษากฎหมายนั้น นักกฎหมายของอังกฤษบางคนได้ทักท้วงว่า ไม่ใช่เรื่องง่ายดังที่พูดกันเนื่องจากภาษากฎหมายมีความเฉพาะ (terms of art) จึงไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่จะใช้ภาษาธรรมดาสามัญในกฎหมาย³⁰ แต่อาจจะทำให้ยังเกิดความสับสนขึ้น

²⁷ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, อ้างแล้ว 1, 239.

²⁸ Peter Butt, “Moder Legal Drafting” (2002) 23:1 *Statute Law Review* 1, 13. และ ธรรมนูญ สุมันตกุล, *ภาษากฎหมาย-Plain Language* (13 กรกฎาคม 2559) สำนักงานกฤษฎีกา <www.krisdika.go.th>.

²⁹ Tom Mc Arthur, *The Oxford Companion to the English Language* (New York: Oxford University Press, 1992) 95. อ้างใน ธานินทร์ กรัยวิเชียร, อ้างแล้ว 1, 240.

³⁰ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, อ้างแล้ว 1, 242.

ไปอีก จึงได้มีการเสนอแนะแนวทางอย่างอื่นแทนการใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมายด้วยการร่างกฎหมายอาจใช้การวางหลักกฎหมายทั่วไปและให้รายละเอียดเป็นการตีความ เรียกว่า General Principle Drafting³¹ หรือการมีมาตราหนึ่งที่ระบุถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายไว้ เรียกว่า Purpose Provisions หรือการร่างกฎหมายให้สั้นลงและให้เชื่อมโยงไปที่อื่นเพื่ออธิบาย เรียกว่า Drafting by Reference ซึ่งจากแนวทางของประเทศอังกฤษทั้งสองแนวทางที่กล่าวมานั้นเพื่อต้องการให้กฎหมายออกมาอย่างมีประสิทธิภาพและใช้บังคับได้เป็นจริงในสังคม นั่นเอง

นอกจากนี้ในประเทศออสเตรเลียก็มีปัญหาในเรื่องความเข้าใจยากของภาษากฎหมายด้วยเช่นเดียวกันกับประเทศอังกฤษ โดยประเทศออสเตรเลียก็มีขบวนการเพื่อใช้ภาษาที่เรียบง่ายในภาษากฎหมายของออสเตรเลีย การใช้ภาษาที่เรียบง่ายในออสเตรเลียไม่ได้หมายความว่าเฉพาะแต่เรื่องของถ้อยคำเท่านั้น แต่ยังหมายความครอบคลุมไปถึงเรื่องของโครงสร้างและการวางรูปแบบให้การใช้ภาษาง่ายขึ้นด้วย วิธีการของประเทศออสเตรเลีย คือ มีศูนย์ภาษากฎหมายที่เรียบง่าย เรียกว่า “The Centre for Plain Legal Language” ที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการใช้ภาษาที่เรียบง่ายในเอกสารทางกฎหมายทั้งหมด เช่น สัญญาจ้าง สัญญาเช่า และให้ความช่วยเหลืออบรมและแนะนำให้แก่บรรดาภาคเอกชนและหน่วยงานของราชการต่าง ๆ รวมไปถึงนักศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการใช้ภาษากฎหมายที่เรียบง่ายด้วย

อภิปรายผล

จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า ภาษากฎหมายนั้นก็ถือเป็นส่วนประกอบหนึ่งของกฎหมาย เพราะภาษากฎหมายถือเป็นอำนาจอย่างหนึ่งและสามารถบังคับให้บุคคลทุกคนต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายนั้นตามที่ภาษากฎหมายปรากฏอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การที่บุคคลจะรู้กฎหมายนั้นจึงจำเป็นต้องรู้และการเข้าใจภาษากฎหมายนั้น ๆ ด้วย โดยจากการศึกษาพบว่า ภาษาที่เรียบง่าย (Plain Language) เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้บุคคลสามารถเข้าใจกฎหมายได้อย่างไม่มีกังขาถึงความไม่เข้าใจภาษากฎหมาย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า ลักษณะภาษาที่เข้าใจยากที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นสาเหตุของปัญหาความเข้าใจกฎหมายของทั้งผู้ใช้กฎหมายและผู้ถูกบังคับใช้กฎหมายอยู่มากอีกด้วย จากแนวทางการใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมายของต่างประเทศถือเป็นแนวทางที่น่าสนใจที่จะเป็นตัวช่วยให้กฎหมายที่เป็นข้อบังคับแก่บุคคลทั่วไปสามารถทำความเข้าใจภาษากฎหมายนั้นได้ง่ายขึ้น

อย่างไรก็ดี แนวคิดในเรื่องการนำภาษาที่เรียบง่ายมาใช้ในการบัญญัติกฎหมายนั้นยังเป็นเพียงเรื่องที่จะต้องถูกพัฒนาขึ้นใช้ในอนาคต การใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมายนี้จะเป็เครื่องมืออย่างหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์มากขึ้นในเรื่องของการเข้าใจถึงภาษากฎหมายในสัญญาและความตกลงต่าง ๆ แม้ปัจจุบันการเข้าถึงกฎหมายสามารถกระทำได้ง่ายกว่าในอดีตมากนัก ไม่ว่าจะเป็นโดย

³¹ ธรรมนูญย์ สุมนันตุล, อ้างแล้ว 27, 3.

ผ่านการสื่อสารกระทำอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะตามสื่อออนไลน์ต่างๆ ที่สามารถให้เข้าถึงข้อมูลได้อย่างเปิดเผย แต่ก็มีข้อสังเกตว่าตัวบทบัญญัติของกฎหมายที่ออกมาใช้บังคับนั้นก็มีจำนวนมากขึ้นเช่นเดียวกัน จึงทำให้ผู้คนน่าจะไม่รู้และเข้าใจความหมายของกฎหมายต่าง ๆ เหล่านั้นเสมอไป

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยจึงขอข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหากฎหมายที่เข้าใจยากจากที่ได้ศึกษาลักษณะภาษาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

1) ในการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในครั้งถัดไป ผู้ร่างกฎหมายควรแก้ไขบทบัญญัติมาตราที่ยากต่อความเข้าใจโดยใช้ให้ภาษาที่เรียบง่าย ธรรมดาและเข้าใจง่าย โดยตัดถ้อยคำภาษาที่ยังคงเป็นภาษาในสมัยเก่า ภาษาที่อ่านเข้าใจยากออก

2) ควรมีการส่งเสริมการศึกษาและพัฒนากระบวนการร่างกฎหมายโดยใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมาย ไม่เฉพาะแต่การใช้ภาษาที่เรียบง่ายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น แต่รวมถึงภาษากฎหมายในกฎหมายอื่น ๆ ด้วยโดยอาจนำวิธีการของประเทศอังกฤษและออสเตรเลียมาใช้เป็นแนวทาง เช่น ตั้งศูนย์ศึกษาภาษาที่เรียบง่ายในการบัญญัติกฎหมาย เป็นต้น

REFERENCES

- กิตติบดินทร์ ไยพลู, “ภาษากฎหมายกับยุคการเปลี่ยนแปลง” (2546) 21:1 วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- กรสุทธิ์ ขอฟ่วงกลาง, เอกสารประกอบการบรรยาย น. 100 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายและระบบกฎหมาย ชุดที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560).
- ชาญชัย แสวงศักดิ์, อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2558).
- ธรรมนิศ์ สุมนต์กุล, ภาษากฎหมาย-Plain Language (13 กรกฎาคม 2559) สำนักงานกฤษฎีกา <www.krisdika.go.th>.
- ชานินทร์ กรัยวิเชียร, ภาษากฎหมายไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 11, 2555).
- เชียร เจริญวัฒนา, หน่วยที่ 10 ระบบกฎหมายไทยก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 เอกสารการสอนชุดวิชา 41402 ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542).
- พรพรรณ วัชรภักย์, สำนักงานการเขียน (กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชนจำกัด, 2510).
- อकिन รพีพัฒน์, สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416 ประกายทอง สิริสุข และพรรณิ สรบุญมี แปล (กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์, 2518).
- รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำริ, 2527).
- ศิรินทร์พร ธารมณี, “ผลของการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” (2562) 9:2 วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- เสนีย์ ปราโมช, ประชุมปาฐกถาและคำอภิปราย พ.ศ. 2489-2509 (พระนคร: รวมสาส์น, 2510).
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, พิมพ์ครั้งที่ 15, 2559).
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, “จุดเปลี่ยนของภาษากฎหมายไทยจากดั้งเดิมสู่สมัยใหม่” (2561) 10:1 วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- Butt, Peter, “Moder Legal Drafting”, (2002) 23:1 Statute Law Review.
- Mc Arthur, Tom, The Oxford Companion to the English Language (New York: Oxford University Press, 1992).

